

HAYATTAN AKLIMDA KALANIN ÖZETİ

CAVLI ÇULFAZ

© TÜSTAV İktisadi İşletmesi

Bu yapının telif hakları TÜSTAV İktisadi İşletmesine aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

Baskıya Hazırlık: Gönül Göner

İstanbul Mayıs 2023

ISBN: 978-605-4513-80-2

Sertifika No: 43438

TÜSTAV İktisadi İşletmesi

Meşrutiyet Mahallesi, Hacı Mansur Sokak

No: 10 A Blok Kat:3 No: 64 34363

Şişli-İstanbul

Tel: (+90) 212 237 98 92

<http://www.tustav.org>

e-posta: bilgi@tustav.org

Baskı ve cilt:

Baskı: Çınar Matbaacılık (Sertifika No: 45103)

Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad.

Ata Han No:34 K:5

Bağcılar / İstanbul

Tel: 0212 613 29 337

İÇİNDEKİLER

Taşrada 16 Yıl	10
“Rol Model” – Örnek Kişi	10
Bu “Vatan Hainleri” Kimlerdi Acaba?	12
Peyami Safa 16 Yaşındaki Çocuğa İki Yazıyla Yanıt Veriyor.	13
Haksızlığa İtiraz, Adaletsizliği Protesto	15
Lefter Sevgisi Bende Enternasyonalizme Giden Yolu Döşüyor	17
“Yunanlıyla Kardeş Olduğunu Sıla Derdine Düşünce Anlarsın”	17
Rüzgârlı Sokak’ta Üç Yıl	19
Asım Bezirci’nin “İkinci Yeni Olayı” Kitabı	22
<i>Ankara Telgraf</i> Gazetesi Sanat-Edebiyat Sayfası	23
Neriman Hikmet Öztekin	24
19 Mayıs Stadı’nın Basın Tribünü	24
Abidin Emre ve İsmet Özel	26
Önce <i>Son Havadis</i> , Sonra <i>Ankara Telgraf</i> Gazetesi	28
Şinasi Nahit Berker	29
Darbe Geliyorum Diyor	30
Bardağı Taşırın Son Damla	30
555 K	31
1961 Anayasası’nın Getirdikleri	35
Geleceğe Güvenle, Umutla Bakan Bir Gençlik	36
<i>Ankara Telgraf</i> , <i>Kudret</i> Gazetesine Dönüşüyor	37
Kaymakam Aslında Akıl Hastanesinden Kaçan Biriymiş	40
SBF Öğrenci Birliği Başkan Adaylığından Son Anda Çekiliyorum	41
Süleyman Demirel: “Sizden Çok Şey Öğrendik Sadun Bey”	44
<i>Yön</i> Dergisi	45
TKP Ölmediyse Şimdi Nerede?	46
Devleti İçinden Tanımaya Başlıyorum	47
Bodrum’da Kaymakam Tefvik İmsel İle	47
Komünistleri Gammazlayan Kaymakam	48
Ankara Vilâyetinde 85 Gün Süren Maiyet Memurluğum	51
Devlet Memuriyetinde İlk Günüm	51
“Aile Reisliği mi, Seyahat Özgürlüğü mü Öncelik Taşır?”	52
Kimlere Pasaport Verilir, Kimlere Verilmez?	53
Hükümet Komiserliğim	54

Dil Okulundan Sonra LSE’de Yüksek Lisans	55
Yabancı Dil Nasıl Öğrenilir?	56
Sarımsağı Nasıl Döversiniz?	57
1966 Dünya Kupası’nda Abidin Dino İle Rastlaşıyorum	58
1968: Devrimci Hareketin Yükseldiği Yıl	59
Etkili Bir Muhalefet Nasıl Örgütlenir?	60
1968 Avrupası ve Çekoslovakya Olayları	61
İngiltere Türk Öğrenci Federasyonu Başkanlığına Seçiliyorum	61
Büyük Britanya Komünist Partisi’ne Üye Oluyorum	64
1970 Gediz Depremi	66
Topladığımız Deprem Parası, Dördüncü Kongre İçin Harcanmış	67
SGÖ Başkanı Nihat Akseymen Londra’ya Geliyor	68
Selma Ashworth’u Niye Gözüm Tutmamıştı?	69
<i>Kardaş Dergisi</i> , Büyükelçilik Kanalıyla Adresime Yollanmış	70
Şadi Alkılıç Dâvası ve Selma Ashworth	71
Yaşar Kemal’in Şadi Alkılıç İle İlgili Yazısı	72
May Yayınları ve Mahmut Baksı’nın Alkılıç Dâvası Kitabı	72
1971 “Çakma” TKP Dâvası	73
Harun Karadeniz’in Savunması	74
Ragıp Zarakolu’nun Dâva İle İlgili Yazısı	75
Kızının Diliyle Selma Ashworth	77
Şadi Alkılıç’ın <i>Kardaş</i> Dergisindeki Taşlamaları	77
Dergide Kuşku Uyandıran Bir Duyuru	78
İTÖF ve İTİB	79
Üç Fidanı Barbarlardan Kurtarmak İçin	82
<i>Turkey Today</i> Dergisi, Wimpy Grevi, İTKB ve İşçi Birliği	84
1973 Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivali	85
Nail Vahdeti Çakırhan, Abidin Dino ve Harun Karadeniz İle Birlikte	86
Kruşçef-Brejnev ve Baştımar-Marat Dönemi	87
Neden Önce Marat Değil de Baştımar Yoldaş Başa Geçti	87
Brejnev’in Egemenliğinin Pekışmesi On Yılı Bulmuştur	88
Biri Marksizmden “Çakmayan”, Öbürü “Keçi Hırsız” İki Doktor	89
Silvan’da Askerlik, Ardından TKP Ankara İlk Komitesi	89
TKP’nin 1980 Öncesi Yasal Yayınları	92
Bıçaklanan Ressam, Yıkılan Heykel	93
TKP Konferansı	96
“Bir Yoldaş Var, Kendisiyle Ne Yapacağımızı Bilemiyoruz”	97
Parti Yayınlarının Sürümü ve Dağıtımı	98

1 Mayıs 1977 Kırımı	99
Büyük Grev	99
Nerede Bilinçli Bir Okur Varsa, Parti Oradadır	100
Kahramanmaraş Kırımı ve Mahmut Doğan Pasaportu	101
Babaları Öldürülen İki Kızkardeşin İfadesi	102
1979 TKP Programı Dâvası	103
Moskova'da Parti Okulu	105
Tek Parti Sistemi İçinde Demokrasi Geliştirilebilir Miydi?	106
Güfte Güzelken Beste Kulak Tırmalıyordu	107
Moskova'dan Aklımda Kalan	107
Özbekistan'da On Beş Gün	108
“Görev Londra'ya mı, Prag'a mı?”	109
Prag'da Yirmi Bir Ay	110
<i>Barış ve Sosyalizm Sorunları</i> Dergisi	110
Konstantin Zaradov – Bert Ramelson	111
Kardeş Partilerin Temsilcileri	112
Essop Pahad	113
Raul Valdes Vivo	114
Güngörmüş Bir Tercüman: Yuri Sdobnikov	115
Bir Tesadüf: 12 Eylül 1980 Günü Bologna'da	115
Filipinlerdeki Halk İsyanının Önderi Lava Kardeşler	116
Ben Prag'dayken Türkiye'de 12 Eylül Darbesi	117
Tıpkı Metin Oktay ve Can Bartu İle İlgili Atlatma Haberler Gibi	118
Aziz Nesin ve Yalçın Küçük'ün Kitapları Tomar Halinde Geliyor	119
O Kış Türkiye'ye Komünizm Gelmedi Ama... ..	120
Biz Cuntanın İlimli Öğeleri Var Mı, Yok Mu Diye Tartışırken... ..	121
Hedefe Varamasak da Önemli Olan Yolculuğun Kendisiydi	121
Leipzig Yıllarım ve Hasan Erdal Olayı	122
Partiye Hem Dışarıdan, Hem İçeriden Saldırı	123
Bu Broşürü Kim, Ne Amaçla Yazmış Olabilir?	124
Fazlasıyla Gayretkeş Bir Militan mı, Yoksa... ..	125
İçİ Boş Suçlamalar Partiye Zarar Veriyordu	127
Sovyet Yayınlarına Canlılık Geliyor	127
İki Yazım “Kafa Karıştırır” Diye <i>Atılım</i> 'da Yayımlanmıyor	128
Komünistlerle Kemalistlerin Birliği Bir Zorunluluktu	129
Meğer Gerçek Adımı Takma Ad Sananlar Da Varmış	130
Kınama Cezası Alıyorum	131
Leipzig'ten Sonra Rotterdam'da Yedi Ay	131

Şu Yoldaşların Hangi Birini Unutabilirim?	132
Yetmiş Marx Bile Kavrayamazdı	133
İnsan Derisiyle Kaplı Anayasa	133
Kimdi Bu Revizyonist, Oportünist ve Dönekler?	134
Entellektüel Proletarya	135
Yoksul İnsanın Sessiz Çığılığı	138
Yoldaşını Bulamayan Şair: İsmet Özel	141
Şair Seyyit Nezir'in Soruları ve Yanıtlarım	147
Şu Vesayet Rejimi Dedikleri... ..	149
Devrimci Demokratları Unuttuk mu?	152
Henüz Vakit Çok Erken	155
Talihsiz Bir Otofobi Vak'ası	158
Bellek Yitimi	161
Şu Toplum Mühendisliği Dedikleri... ..	164
Kahır Yüzünden Lütuf	167
Fransız Kalmamak Biraz Da Nedir?	170
Nihilizmin Sefaleti	172
O Sensin İşte!	175
Acılı Kuşaktan Bir Bilim Adamı: Muzaffer Şerif Başoğlu	178
Hayatını Seçen Komutan: Ömer Lütfü Paşa	188
Çin'in Ağır Topları	191
<i>Gazete Manifesto'</i> da Yayınlanan, Sonra Yayından Kaldırılan Yazım	194
Nihat Akseymen'in "Örgüt ve Örgütçü" Kitabında Yazdığı Birkaç Satır ...	200
Koronavirüs Öncesi İstanbul İzlenimleri	201
İngiltere Cumhuriyeti	206
Ataol Behramoğlu'na Yazdığım İleti	207
Elveda, Vre Lefter Usta!	210
İki Ölümün Ardından: Metin Çulhaoğlu ve Aydın Çulfaz	212
Liseli Bir İkinci Yeni: Cavlı Çulfaz	216
Yıldız İçin Şiirler	219

Hayatı ileriye yönelik yaşar, geriye dönüp anlarız. Ve sorgulanmayan hayat, yaşamaya ya da yaşanmaya değmez demişler. Sen değil de senin hayatını sanki başkası yaşayacakmış gibi. Öyleyse başkası, dışarıdan yabancı birisi, haddini bilmez bir mustantik sorguya çekmesin seni. Sen şöyle bir sorgula kendini, ey Cavlı Çulfaz!

1942 yılında Adana'da Setüstü denilen semtte doğmuşum. Annem Hatice Çulfaz'ın anlattığına göre, üç hafta erken gelmişim dünyaya. Doğduğumda yüzüm, bütün vücudum maymun gibi kıllarla kaplıymış. Öylesine küçücükmişim ki, el kadarmışım. O kadar kolay bir doğum olmuş ki, annem doğurduğunun farkına bile varmamış, sanki kayarak çıkmışım annemin karnından. Üç hafta sesim bile çıkmamış. Anne karnında değil de dış dünyada geçirdiğim üç hafta sonunda, vücudumdaki bütün kıllar dökülmüş ve avazım çıktığı kadar bağırırmaya başlamışım. Çocukları erken ve çok küçük doğmuş anneler telâşlanmasın diye bu satırları yazıyorum. Yani erken doğan bir bebek, bir bölümü anne karnında olmasa bile, dokuz ay on günü tamamladıktan sonra normal yaşamına başlayabiliyor.

ŞÜKÜR, ANNEMİN RESMİNİ GÖRMÜŞÜM

*Yahya Kemal ömründe annesinin bir resmini bile görmemiş
Üsküp'te pek fotoğraf çekilmezmiş o yıllar
Şükür, en azından ben ondan şansliyim
Annemi gördüm, Ankara'nın Teşrek köyünden
Mehmet Hulûsi ile Fatma'nın kızı
Türkiye'nin ilk kadın sulh bukuk hâkimlerinden
İlk atandığı Bolu'da 1930'lu yıllarda
Karısını boşamak isteyen dâvacı
Karşısında şaşkınlıkla bir kadın hâkim görünce
Boşanmaktan hemen vazgeçmiş mahkeme salonunda.
Sonra Adana'da savcı yardımcısı
Aylık maaşı 44 lirayken ben dünyaya gelmişim
İkinci Dünya Savaşı'nın karartma günleri, şekerin kilosu 5 lira*

*Ancak dokuz kilo şeker alabiliyorsun
O zamanlar bir hâkim aylığıyla
Sırtındaki mantoyu yirmi yıl giymiş bir hukukçu.
Ankara Kız Lisesi'ndeki öğretmenlerini anlatırdı gözleri ışıldayarak
Sadrettin Celâl Antel, tarih hocası, Lenin'i 1907'lerden tanıyan TKP'li.
Doğruysa, Marat yoldaş öyle derdi Sadrettin Celâl'i anlatırken
Nurullah Ataç, Fransızca öğretmeni, şiirimizin unutulmaz hakemi
Zarını Turgut Uyar için atan...
Edebiyat öğretmeni Faruk Nafiz Çamlıbel,
Çıkıp gelse birden diyorum gelişi/güzel annem...
Han Duvarları şiirini okusa yine baştan sona ezbere,
İri kara gözlerini kâh açıp kâh kısarak
O sevecen el almımda yumuşacık gezinirdi
Çocukken ateşler içinde yanarken
Annemden en çok aklımda kalan iri kara gözleri
Ve işaret parmağının ucunda hafif bir yarık izi
Sağ elinin mi, sol elinin mi?
Salata yaparken mi kesmişti parmağının ucunu?
Patates soyarken mi?
Bir zamanlar yanıtı çok kolay olan bu soru
Şimdi anlamsız bir bilmece
Soracak olsam yanıtını verecek kimse yok*

TAŞRADA 16 YIL

Hayatımın ilk dokuz yılı Adana'da, sonraki yedi yılı ise babamın cumhuriyet savcısı olduğu Kars ve Kayseri'de geçti. Bu bakımdan çocukluğumda Anadoluyu içinden tanıdım diye kendimi şanslı sayabilirim. Ortaokul üçüncü sınıfta Kayseri'de amatör gazeteciliğe başladım. Babamın Kayseri'den Ankara'ya atanması üzerine 1958 yılı haziran ayında Ankara'ya geldim.

“ROL MODEL” – ÖRNEK KİŞİ

1954 yılında teyzemin İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde okuyan oğlu Ünsal Yücel, elinde Ağustos 1954 tarihli *Varlık* dergisiyle Kars'a gelmişti. Bense ilkokulu yeni bitirmiştım. Ünsal ağabey bir hafta Kars'da bizim evde kaldı.

Birer liralık *Varlık* cep kitaplarıyla onun sayesinde tanıştım. Bir gün birlikte Kars'daki Müslim Köse kitabevine girdik. Ünsal Yücel o gün iki ki-

tap aldı kitapçıdan: Biri Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna*, öbürü Peyami Safa'nın *Matmazel Noralya'nın Koltuğu* kitabı. “Bu kitapları koskoca İstanbul'da bulamadım. Ne şans, Kars'da buldum” dedi Ünsal ağabey.

Bir kez kitapların ismi 12 yaşında bir çocuğun zihninde büyüleyici bir soru işareti yaratıyor, insanı düşünmeye yönlendiriyordu. Kürk manto giyen bir Madonna ne demek? Matmazel Noralya kim? Bu isimler hemen akla çakılıyor.

Muzaffer Şerif Başoğlu adı da ilk olarak zihnimde öyle çakılmıştır. 1967 yılında *London School of Economics (LSE)* kütüphanesinin rafında yan yana dizili Muzaffer Sherif & Carolyn Sherif kitaplarını görüp buna hemen belleğimde bir mim koymam gibi. İnsanın ilk gördüğü etkili bir isim zihnine hemen yerleşiveriyor.

Ünsal Yücel Türkiye'de okçuluk tarihini yazan ilk akademisyendir. Ayrıca minyatürler ve sanat tarihi üzerine de önemli kitapları vardır.¹ Konuşmasıyla, duruşuyla, okuduğu kitaplarla örnek aldığım ilk insandır. Şimdiki moda deyişle ilk “rol model”imdir.

Kürk Mantolu Madonna'nın yazarının başı taşla hunharca ezilerek öldürülen çok önemli Marksist bir romancı ve öykü yazarı Sabahattin Ali olduğunu birkaç yıl sonra öğrenecektim.

Altı yıl önce 29 Ekim 2016 Cumhuriyet Bayramı günü Ankara'nın göbeğinde Kızılay'daki Yapı Kredi Kitabevi'nin bütün vitrinini boydan boya bir Nâzım Hikmet resmi ile Kürk Mantolu Madonna posterini kaplıyordu. 1954 yılında Ünsal ağabeyin elinde gördüğüm kitap 62 yıl sonra bütün Türkiye'de en çok satan kitap (*bestseller*) olmuştu. Kitabevinin az ilerisindeki gökdelen ise yerlere kadar uzanan devâsa bir Atatürk bayrağı ile kaplıydı. Dindar ve kindar nesil yetiştirmek isteyen bir iktidarın Türkiye'sinde bu ne anlama geliyordu?

Bâtıl inançları, hurafe ve safsatayı savunanlar ülkemizde adım adım iktidar olmuşlardı. Ülkemizin gidişiyle ilgili müthiş bir karamsarlık ve kötümserlik çökmüştü insanlarımızın zihnine. Ama Nâzım Hikmet ile Sabahattin Ali posterini kültürel erkin hâlâ bizde olduğunu göstermiyor muydu? Dev Atatürk bayrağı laiklik meşalesi sönmedi, aydınlanma ışığı pırıl pırıl yanıyor diye haykırıyordu. Yılgınlığa, umutsuzluğa yer yok diye sesleniyordu Sabahattin Ali başının gaddarca ezildiği Trakya sınırlarımızdan.

1 Ünsal Yücel ile ilgili birkaç kitap ve makaleyi anmadan geçmeyeyim. Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk, Eczacıbaşı Vakfı Yayını, Atatürk Döneminde Sanat Yaşamı, sayfa 417-477, 1983, Sanat Tarihinde Doğu'dan Batı'ya: Ünsal Yücel Anısına Sempozyum Bildirileri, Sandoz Kültür Yay. 1989, Julian Raby and Ünsal Yücel, Chinese Porcelain at the Ottoman Court (John Ayers, ed., Chinese Ceramics at the Topkapı Saray Museum, İstanbul, London 1986, Vol.1.

Vatan haini dedikleri, yurduna hasret öldürdükleri Nâzım Hikmet’imiz Novedeviçi mezarlığından başını kaldırmış, Genco Erkal’ın sesinden dile geliyordu. Demek ki, kültürel erk hâlâ bizde idi.

BU “VATAN HAINLERİ” KİMLERDİ ACABA?

Böylece 12 yaşındayken çocuk kitaplarını bir yana bıraktım. Birer liralık *Varlık* cep kitaplarını, Panait Istrati, John Steinbeck, Çehov, Tolstoy, Dostoyevski, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Sait Faik okumaya, Yaşar Nabi Nayır’ın *Varlık*, Hüsamettin Bozok’un *Yeditepe*, Salim Şengil’in *Seçilmiş Hikâyeler (daha sonra Dost)*, *Türk Dili*, *Yelken* gibi edebiyat dergilerini düzenli izlemeye başladım.

1954 yılı sonunda Kars’dan Kayseri’ye gelince ırkçı yobazların gazete ve dergilerine de sıkça göz attım. Kayseri’ye çokça gelen aylık *Toprak* dergisi her sayısında bir “vatan haini” tanıtıyordu. Kimdi bu vatan hainleri?

Yerli yazarlardan kimi okuyup sevmeye başladıysam *Toprak* dergisine göre hepsi birer “vatan haini komünist” idiler. En başta da Nâzım Hikmet. Zaten yurt dışına “kaçmış”, Peyami Safa’nın dilinde “tescilli ve mâhut” bir komünist idi. Yapıtları Atatürk döneminde basılmış, ancak daha sonra yasaklanmıştı. Hiçbir yerde kitapları yoktu. Sadece yasak yayın bulundur-maktan korkmayan bir sahafın kitap yığınları arasında belki bulabilirdiniz.

1944 yılında basılmış Baki Süha Ediboğlu’nun *Türk Şiiri Antolojisi* kitabında Nâzım Hikmet’in Bahr-i Hazer ve Salkımsöğüt adlı iki şiirine rastlamıştım günün birinde. Meğer o yıllar Nâzım’ın pelür kâğıdına basılı şiirleri gizli gizli okunur, el altından dağıtılmış. Kayseri’deki ortaokul öğrencisi çocuk nereden bilecekti bunları?

PEYAMİ SAFA 16 YAŞINDAKİ ÇOCUĞA İKİ YAZIYLA YANIT VERİYOR

VATAN' a MEKTUP

ÖZ TÜRKÇE —
DEVİRİK TÜMCE

Bay Peyami Safa bir yazısında (1) «Doğan Kardeş» yapıtlarını konu olarak ele almış. «Doğan Kardeş» in yurdumuzda çocuklara salık verilebilecek betikler (kıtaplar) yayımlayan tek yayınevi olduğunu belirttikten sonra şunları eklemekten de edememiş: «Orhan Seyket Yükselin tercümesi, bütün öz türkçe veya devirik cümle zıpzırlıklarından uzak, çocuğun ana dilini zenginleştiren seçme kelimelerle değerlendirilmiş, serinli ve gerçek türkçedir.»

Günlerdenberi Milliyet gazetesinin bir köşesinde Peyami Safa, öbür köşesinde de Ulunay öz türkçecilik akımına sıralı yazılarla yerip veriştiriyorlar. Peyami Safa Kıbrıs konusunda Türk ulusunun olumlu arancını (davasını) dile getiren, yıllardır bu konuda yığıtlık duygularımızı depreştiren hemen hemen tek yazarımız.

Bugün Fuzulî'yi anlamak için ikide bir sözlüğe başvurur yanı aydın kişinin ondan bir beğeni (zevk) alabileceğini mi sanıyorsunuz? Bir açar, iki açar sözlüğü, üçüncüsünde bıkarak atıverir «Leylâ ve Mezun» u bir köşeye.

Bağrıyanık bir halk ozanı Yunus ise tutar 700 yıl önce öz diliyle üyedikler (mısralar) söyler. «sayrılanalım» der, «esirdim» der öz diliyle, gerçek türkçeyle. Bay Safa da buna «zıpzırlık» adını verir. Ama kime sorsanız en aşağı Yunusun «...» üyüğünü size bir çırpıda söyleyiverir. Öbürü bilgece Yunus'dan, Köroğlu'ndan

kat kat üstündür. Olabilir, var-sın olsun. Birisi ulusunun dilini aşağılık görmüş, Acemin, Arabın tımtıraklı deyişine özenmiştir. Halk ozanı ise öz dilinin unutulmamasını sağlamış, ulusunun dilini canlandırmıştır. Bize o yeter de artar bile.

Bir de «devirik cümle zıpzırlığı» ndan söz açıyor Peyami Safa.

«Dokuzuncu Haricelye Koguşu» ndan aldık aşağıki çizikleri (satırları). 153. yüzlem (sayfa). «Bembeyaz oda. Hanım gibi steak. Sessiz. Kaymayan suların ince fısıltıları. Kimildiyarı ve kimildamiyan beyazlıklar arasında kamaşan gözler eşyanı nçizgilerini seçemiyorlar.

Sayın yazarın dediğine bakılır sa yukarıdaki tümceler (cümleler) bir «zıpzırlık» örneği. Oysa amelîyat önceki kişinin ruh durumunu, usunda yarı korku, yarı yürek carpıntısı sonucu oluşan kesik kesik düşümlerini yansıtmak için ardarda devirik tümceleri sıralamak gerekli. Biz de bir düşünül yazısında yazarın on tümcesinden dokuzunu devirik olarak kaleme almasına karşıtız.

İyi davranışla çıkarılan öz türkçecilik akımına bir takım yaşlı yazarlar karşı durabilirler. Çok değil, cumhuriyetten önceki türkçenin (!) acınacak durumu ile şimdiki arasında dağlarca ayırım (fark) vardır.

Gençler... Atatürk'ün, Tefrik Fikret'in bütün umutlarını bağladıkları gençler öz türkçe akımının yılmaz koruyucu - savunucusudurlar.

Çavlı Çulfar

(1) 4. Ağustos, 1958. Milliyet.

Peyami Safa'yı eleştiren mektubum (*Vatan* gazetesi, 21 Ağustos 1958)

Öz Türkçe ve uydurmaca

VAKITLYE öz Türkçe aleyhine şiddetli bir kampanya açan bir has yazarın gazetesine «Cavlı Culfaz» imzasıyla bir mektup gelmiş. İster gerçek, ister takma olsun bu «Cavlı Culfaz» adından da anlayabilirsiniz ki, mektubun yazarı aşırı öz Türkçe taraftarıdır. Diyor ki:

«Günlerdenberi Milliyet gazetesinin bir köşesinde Peyami Safa, öbür köşesinde de Ulunay öz Türkçelikle akımla sıralı yazılarla verip veriyorlar. Peyami Safa Kıbrıs konusunda Türk ulusunun olumlu arancını (dâvasını) dile getiren, yıllardır bu konuda yığıltık duygularımızı depreştiren hemen hemen tek yazarımız.

«Bugün Fuzulî'yi anlamak için ikide bir beğeni (zevk) alabileceğini mi sanıyorsunuz? Bir açar, iki acar sözlüğü, üçüncüsünde bıkartıcı «Leyla ve Mecnun» u bir köşeye.

«Bağrı yanık bir halk ozanı Yunus ise tutar 700 yıl önce öz dilıyla üydükler (mısrarlar) söyler, «sayılanalım» der, «esirdim» der öz dilıyla, gerçek Türkçeyle. Bay Safa da buna «ziyirlik» adını verir.»

Mektubun bu kısmındaki hatalara işaret edelim:

1. Ben bütün edebiyat hayatında, Yunus'un törenlerinde onu kullandığım söz söylemiş, ona ait bütün yazılarında onu övmüş bir yazarım. Onun diline hic bir zaman, zıyirlik adını vermedim ve vermem. Çünkü onun Türkçesi «uydurmaca» değil, asrının Türkçesidir.
2. Her milletin edebiyatında bir eski dil vardır ve bugün kullanılmaz. Arkaik dile müsterek dil aramasında tarihî münasibetlere dair hatırla yapılmış birçok incelemeler vardır. Onlarda görülür ki, canlığını kaybetmiş eski sözler bir daha dirilemezler.

OBJEKTİF

Peyami Safa

3. Yunus'un divanında da bugünkülerin sözlüğe bakmadıkça anlayamayacakları Arapça ve Farsça kelimeler pek çoktur.

4. Yunus'un eski Türkçe sözlerini anlamak için de bugünün okuyucuları ikide bir sözlüğe başvurmak zorundadırlar. Fakat Fuzulî'nin divanını anlamak için lügatlarımız vardır. Eski Türkçenin bütün kelimelerini ihtiva eden büyük sözlük rahmetli Hüseyin Kâzım Kadî'nin derlediği büyük «Türk lügatı» nda bulmak mümkündür. Onun da mevcudu kalmamıştır.

5. Fuzulî'nin ve Yunus'un divanlarını bir yana bırakalım. Birkaç satırını aldığımız yukarı mektupta da okuyucuyu ikide bir lügata bakmağa zorlayan «arancı», «beğeni», «üydük» gibi kelimeler yok mu? Bu mahzuru sezen mektup yazarı o kelimelerin yanına kerre içinde gerçek Türkçelerini yazmağa mecbur olmuş. Bunu yapması onun mektubu yazı yerinde okuyucunun elinden kâğıt sepetine gidecektir.

★

Tekrar edeyim: Benim davayı yaşayan dilimizde bulunan veya bulunabilecek öz Türkçe sözlerle karşı değil, ortak dilimizde yaşamaya ölü sözlerle veya ölü kıldırme yapılmış uydurma sözlerle karşıdır.

Mektubun alt kısmı ters (devrik) cümleyle aittir ve benim bir romanından almış cümleler üzerinde hükümler taşımaktadır. Bundan da yarım söz açacağım.

Peyami Safa'nın yanıtı (Milliyet gazetesi, 22 Ağustos 1958)

Ters veya devrik cümle üzerine

BİR sabah gazetesinde, her zaman tarafı olduğu umduğum gerçek öztürkçeyi değil, ölü ve uydurma öztürkçeyi müdafaa eden Cavlı Culfaz imzalı mektup yazarı, dünkü yazımda cevabını verdiğim iddialarından sonra, diyor ki:

«Bir devrik cümle zıyirliğinden söz açıyor Peyami Safa. (Dokuzuncu Hariciye Kolunu) ndan aldık aşğılık çizekleri (satırları). 133. yüziem (sayfa):

«Bembeyaz oda. Hamam gibi sıcak. Sessiz. Kaynayan suların ince fışkıltıları. Kimildayan ve kimildamayan beyazlıklar arasında kamaşan gözler eşyanın sigirticini seçiyorlar.»

«Sayın yazarın dediğine bakılırsa yukarıdaki tümceler (cümleler) bir zıyirlik örneği. Oysa ameliyat öncesi kişinin ruh durumunu, usunda yarı korku, yarı yürek çarpıntısı sonucu oluşan kesik kesik düşünelerini yansıtmak için ard arda tümceleri sıralamak gerekir. Biz de bir düşünül yazısında yazarın on tümcesinden dokuzunu devrik olarak kaleme almasına karıştık.»

★

Mektup sahibine göre, romanından aldığı cümlelerin onda dokuzunu devrikte ve benim hüküme göre onları da zıyirlik sayılması gerekir.

Grammer bilmediği anlaşılın yazarın kabul etmesi dilerim: Romanından aldığı o cümleler arasında bir tek ters veya devrik cümle (allı mef'uldan, mef'ulü fiilden sonra ih... gelen cümle) yoktur:

«Bembeyaz oda» bir sıfat terkihibidir. Kaldıye uygun bakından bu terkihib cümle yerinde kullanılmıştır.

«Bembeyaz bir oda idi» mânasına gelir (İll mahzûr). Ters veya devrik değil, normal düz cümledir.

«Hamam gibi sıcak» cümlesi de «hamam gibi sıcak» terkihibi mânasına gelir, devrik değildir.

«Sessiz» kelimesi de «sessizli» mânasındadır, normaldir, devrik değildir. «Kaynayan suların ince fışkıltıları» cümlesinin sonunda «duyuluyor» fiili mahzûr. Bu okuyucunun idrakine bırakılmıştır. Cümle normaldir, devrik değildir.

OBJEKTİF

Peyami Safa

«Kimildayan ve kimildamayan beyazlıklar arasında kamaşan gözler eşyanın sigirticini seçiyorlar» cümlesi de tamamdır, normaldir, devrik değildir.

Devrik cümle olsaydı kimisi yapısı şöyle devriktecekti:

«Duyuluyordu ince fışkıltıları kaynayan suların.

Yahut:

«Kimildayan ve kimildamayan beyazlıklar arasında kamaşan gözler seçiyorlar eşyanın sigirticini.»

★

Muhterem Cavlı Culfaz beyefendi, benim bütün romanlarımı dikkatle gözdün geçirseydi, onlarda bir çok ters veya devrik cümlelere rastlayacaktı. Fakat raz daha dikkat etse görecekti ki, bu cümleler roman şahısları arasında acele konuşmalarını veya bir şahsın acele ve telâşlı düşünüşünün gerektirdiği suur kontrolü eksikliğinin neticesi psikolojik tasdim ve tehilerdir. Konuşmalarında ve heyecanlı karışık düşüncelerde cümlelerin grammatik düzenini kaybetmede romanın aynen muhafazaya mecbur olduğu bir ruh kokuşmasının zaruri neticesidir. Benim bütün romanlarım, bilhassa «Bir Akşamı...», kahramanlarının ruh sarsıntıklarını belirtmeye çalışan ters cümlelerle doludur. Fakat bu, normal Türkçe medinin bir prensibini değil, acele, telâş, heyecan anlarında bozduğu normal cümle yapısının konuşma dilinde veya âl bir düşünce ânında aldığı anormal şeklini.

Pek sayılı zaruret hallerinde bu tür cümleler normal ifadeye ve nesire de girebilir. Fakat bunun bir marifetimsi gibi sık sık tekrarı yazı dilinin düzenini bozan bir kötüye kullanıştır.

Peyami Safa'nın yanıtının ertesi günkü devamı (Milliyet gazetesi, 23 Ağustos 1958)

Matmazel Noralya'nın Koltuğu'nun yazarı ise dört yıl sonra 1958'de doğrudan karşıma çıkacaktı. Peyami Safa tanınmış bir romancıydı ve bir zamanlar Nâzım Hikmet'in de arkadaşı idi. Safa, daha sonra "mâhutlar" (yani bilinen kişiler, adı geçen komünistler) diye bütün sola karşı kan damlayan kalemle yaylım ateşi açmaya koyulmuştu. İşte aynı Peyami Safa 16 yaşında bir çocuğun *Vatan* gazetesinde çıkan öz türkçe konulu mektubuna art arda iki yazıyla yanıt verecekti. (*Milliyet*, 22 ve 23 Ağustos 1958)

O sırada gazetelerde, dergilerde birçok yazar Peyami Safa'nın saldırgan üslubunu eleştiren makaleler kaleme alıyorlardı. Nasıl olmuştu da köşe yazarlarının duayeni Peyami Safa daha ünlü yazarları bir yana bırakıp "*mubterem Cavlı Çulfaz beyefendi*" diye nitelediği bana hemen o gün yanıt verme gereğini duymuştu?

21 Ağustos 1958 günlü *Vatan* gazetesinde çıkan ve yarısından çoğu kırılmış olan mektubumda, arı Türkçeye, devrik ve kesik tümceye çatan ünlü yazarın *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* adlı kitabında geçen devrik ve kesik tümcelerden örnekler vermiştim. Ameliyat öncesi son derece endişeli bir hastanın ruh halinin dilbilgisi kurallarına uygun düzgün cümleler kurmaya elverişli olmayabileceğine değinmiştim. Devrik ya da kesik tümcelerle konuşmasının son derece doğal olduğunu belirtmiştim. Bu tür tümceleri doğrudan yazarın kendi kitabından almıştım. Ben devrik ve kesik tümceleri doğrudan Peyami Safa'nın kendi kitabından aktarınca herhalde yazar da bana yanıt verme gereğini duymuştu. 16 yaşında tıfıl bir çocuk olduğumu bilseydi, yanıt verir miydi acaba?

Yaşın galiba pek bir önemi yoktu. *Vatan* gazetesinde çıkan kısa mektubum tanınmış yazarı sanırım can evinden yakalamıştı.

HAKSIZLIĞA İTİRAZ, ADALETSİZLİĞİ PROTESTO

Nüfus kâğıdım dört ay geç yazıldığı için ilkokula bir yıl geç gittim. Ama ilkokula başladığımda dakikada ortalama 120 sözcük okuyabiliyor, dört işlemi su gibi biliyordum. Başöğretmen, "bu çocuğu beşinci sınıftan ya da dördüncü sınıftan, hiç değilse üçüncü sınıftan okula başlatalım" deryse de, babam bunu kabul etmedi. Akranlarımla birlikte okumamı istedi. Bense heceleyerek okumaya çalışan akranlarımı dinlemek zorunda kaldığımdan bütün ilkokul boyunca derslerde çok sıkıldım.

Bu arada beşinci sınıfta basit toplama işlemi yapamayan bir çocuğa karşı beni götürdüler. Ben hemen işlemi yapınca öğretmen çocuğun kulağını durmadan büküp eline cetvelle vurmaya başlayınca çok üzüldüm.

İkinci bir kez aynı onur kırıcı karşılaştırmaya âlet olmam önerilince hiç çekinmeden bunu reddettim.

Kayseri’de ortaokul üçüncü sınıftaki tatsız bir olay ise matematik dersinden iyice soğumama yol açtı. 57 kişilik sınıfımızda üç kız öğrenci vardı. Kapkara gözlüklü, çatık kaşlı matematik öğretmenin iddiasına göre, birileri kızların sırasının üzerine bir şeyler yazmıştı ve öğretmen bu yazıyı yazanı mutlaka bulmak istiyordu. Bunun için kızları sınıftan çıkardı ve biz 54 erkek öğrenciye karşı esip gülemeye başladı. Kapkara gözlüklü matematik öğretmeni tek tek hepimizin yüzüne nerdeyse burnunu dayıyacak kadar yaklaşıyor, “bunu yazanı mutlaka ortaya çıkaracağım” diye kükrüyordu. Arada gözlüklerini çıkarıp çipil gözlerini öfkeyle kırıyor, burnundan soluyordu. Kızların sırasının üzerine ne yazıldığını, yazanın bizim sınıftan birisi olup olmadığını da bilmiyorduk. Matematik öğretmeni yirmi-yirmi beş dakika hepimizi teröre kesti. Donmuş kalmıştık. Ama böyle haksız bir muameleye maruz kılmak dehşetli canımı sıkıyordu. Düzgün cümleler kurarak bu haksızlığa terbiyeli bir dille itiraz etmeyi kararlaştırdım. Ama yüreğim göğüs kafesimden dışa vuracak ölçüde küt küt atıyordu. Sonunda kendimi iyice toplayıp parmağımı kaldırarak “kızların sırası üzerinde ne yazıldığını bilmediğimizi, dahası bir kişi için bütün sınıfın ağır bir töhmet altında bırakılmasının doğru olmadığını” söyledim. Bunun üzerine matematik öğretmeni elindeki tebeşiri pür hiddet fırlatıp sınıfı terketti. Ama bu olaydan sonra da o hocanın yüzünden matematik dersinden öyle bir soğudum ki, daha önce çoğu kez tam not alırken, sıfır almaya başladım. Ve matematikte ipin ucunu kaçıncı ertesini yıl sınıfta kaldım.

Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin birinci sınıfında siyasi tarih hocası Fahir Armaoğlu kitapta yazılı olanı aynen anlatmamızı isterdi. Sözlü sınavda bana 1898 ABD-İspanya Savaşını sordu. Armaoğlu’nun kitabında savaşın sonucuyla ilgili on madde yer alıyordu. Ben savaşın İspanya’nın Latin Amerika’daki sömürgeci durumuna son verdiğini, İspanya’nın yerine ABD’nin kıtada sömürgeci konuma geçtiğini söyledim. ABD’nin Filipinler, Guam ve Porto Riko’yu topraklarına katıp Küba’yı da işgal ettiğini belirttim. Armaoğlu “peki daha başka neler oldu” diye üsteleyince, ben kitaptaki on maddeden sadece beşini sayabildim. Hoca “peki gerisi” diye ısrarla üsteleyince “efendim” dedim, “on maddeden en önemlilerini saydım, eğer ikincil olanları yani onunu da saysam bunun kitaptakini aynen ezberlemekten başka bir anlamı olur mu” deyince, Armaoğlu “sen bana akıl mı öğretiyorsun” diye sıfırı bastı. Daha önceki ara sınavda da Armaoğlu’ndan sıfır almıştım. Ancak ekim ayında ucu ucuna beş alıp sınıfı geçebildim.

LEFTER SEVGİSİ BENDE ENTERNASYONALİZME GİDEN YOLU DÖŞÜYOR

İnsan öyle hemen bir çırpıda enternasyonalist olmuyor. Fenerbahçe ve Lefter Küçükandonyadis sevgisi İstanbul’da değil, hemen herkesin müslüman olduğu muhafazakâr bir taşra kentinde, Kayseri’de 12-13 yaşındaki bir çocuğu derinden düşünmeye yönlendiriyordu.

Ve hiç tanımadan çok sevdiğim Lefter’i hayal ederken buna bağlı bit yeniklerini de düşünmeye başlamıştım.

Örneğin Lefter’den yedi yaş küçük olan Galatasaraylı Turgay neden millî takımın kaptanıydı da, en çok milli formayı giyip en çok gol atan Lefter neden millî takımın kaptanı değildi? Takım kaptanlığında kıdem ve yaş o kadar önemli değil miydi? Burada düpedüz bir ayrımcılık yok muydu?

Yine aynı yaşlarda okuyordum gazetelerden 6-7 Eylül 1955 faciasını... Hükümetin kışkırttığı çapulcu gruplar Rum asıllı yurttaşlarımızın mağaza ve dükkânlarını yağmıyorlardı. Lefter’in Büyükkada’daki evi basılmış, devletin güvenlik güçleri değil de Fenerbahçeli taraftarlar Lefter’i saldırıdan koruyabilmişlerdi.

Lefter’e olan sevgim beni değişik ulus, milliyet ve kökenlerden olan insanları anlamaya, tanıtıldığı gibi “içimizdeki düşman” gibi görmemeye, gitgide de yakınlık duymaya götürmüştür. Yıllar sonra haykıracağım Avusturya işçi marşındaki gibi “*sanki doğduk bir anadan, yurdumuz bütün cibandır bizim*” görüşüne, enternasyonalizme giden yolu döşemiştir.

“YUNANLIYLA KARDEŞ OLDUĞUNU SILA DİRDİNE DÜŞÜNCE ANLARSIN”

Bülent Ecevit’in 1947 yılında 23 yaşındayken Londra’da yazdığı hümanist şiirin de enternasyonalizme doğru yol alışımında payı olmuştur:

TÜRK – YUNAN ŞİİRİ

*sıla derdine düşünce anlarsın
yunanlıyla kardeş olduğunu
bir rum şarkısı duyunca gör
gurbet elde istanbul çocuğunu*

*türkçenin ferah gönlünce küfretmişiz
olmuşuz kanlı bıçaklı
yine de bir sevgidir içimizde*

*böyle barış günlerinde saklı
bir soyun kanı olmasın varsın
damarlarımızda akan kan
içimizde şu deli rüzgâr
bir havadan*

*bu yağmurla cömert
bu güneşle sıcak
gönlümüzden bahar dolusu kopan
iyilikler kucak kucak*

*bu sudan bu tattandır ikimizde de günah
bütün içkiler gibi zararı kadar leziz
bir iklimin meyvasından sızdırılmış
bir içkidir kötülüklerimiz*

*aramızda bir mavi büyü
bir sıcak deniz
kıyılarında birbirinden güzel
iki milletiz*

*bizimle dirilecek bir gün
ege'nin altın çağı
yanıp yarının ateşinden
eskinin ocağı*

*önce bir kabkaba çalınır kulağına
sonra rum şiveli türkçeler
o boğaz'dan söz eder
sen rakıyı hatırlarsın*

*yunanlıyla kardeş olduğunu
sıla derdine düşünce anlarsın*

Yine Bülent Ecevit'in hümanist-enternasyonalist bir şiirini daha anmadan geçmeyeyim:

PÜLÜMÜR'ÜN YAŞSIZ KADINI

*Pülümür'ün bir dağ köyünde gördüm onu
yaşını sordum bir giz gibi güldü
kimi seksen dedi köylülerden kimi yüz
yüzüne baktım bir giz gibi güldü
bir asa vardı elinde
bir solmuş kırallığın
kadifeden harmanisi üzerinde
bir hititliydi o bir selçukluydu
bir ermeniydi bir kürttü
bir türk
yaşını sordum bir giz gibi güldü
koluma girdi bir soylu kadınca
tozlu köy yolunda sürüyerek eteğini
beni tek gözlü sarayına götürdü
köy yapısı kulübesinin
zamanı onda yitirdim ben
yitik zamanlara onda eriştim
en soylu yoksulluğun toprak döşeli sarayında
bir taç gibi kondu başıma Türkiyeliliğim.*

Elbette önce Nâzım Hikmet'in, sonra da Bülent Ecevit'in bu şiirlerinin TKP'ye girmeden önce enternasyonalist olmamda önemli bir etkisi olmuştur. Kimse yadırgamasın, TKP ile Ecevit'in bu iki şiiri arasında da herhangisi bir çelişki yoktur.

RÜZGÂRLI SOKAKTA ÜÇ YIL

1958 yılında 16 yaşında Kayseri'den Ankara'ya geldim. Lise öğrenisiyken hemen Rüzgârlı Sokak'ta gazetecilik serüvenimin içine daldım. Rüzgârlı Sokak bir zamanlar Ankara'nın Bâb-ı Âlisi diye bilinirdi... Şimdi sokak sözcüğü kalkmış, sadece bir Rüzgârlı levhası var, ama yeller esiyor Rüzgârlı Sokak'ın yerinde... Her taraf artık yapı malzemeleri ve hırdavat satan dükkânlarla dolu. Çok az insan hatırlar ama Rüzgârlı Sokak bir ölçüde Ankara TKP'nin tarihinin de bir parçasıdır.

Demokrat Parti'nin *Zafer*, CHP'nin *Ulus* gazetelerinin merkezi buradaydı. *Öncü*, *Yenigün*, *Kudret*, *Ankara Telgraf*, *Hâkimiyet*, *Medeniyet* gazeteleri burada çıkardı. Metin Toker'in *Akis* dergisi Rüzgârlı Sokak Ove Han'daydı. İrili-ufaklı bütün basımevleri buradaydı.

Rüzgârlı Sokak yetiştirdiği çok sayıda basın mensubuyla adeta bir basın okulu olarak da işlev görmüştür.

Doktor Metin Özaslan Rüzgârlı Sokak'ı şöyle anlatıyor:

“Nerededir Rüzgârlı Sokak? Ulus Meydanı’ndan, kadim Çankırıkapı’ya doğru, Cumhuriyet Başkenti’nin Müdafaa-i Hukuk Caddesi’ne (Çankırı Caddesi) hareketlendiğinizde, hemen sol tarafta, ucunu caddeye vermiş, hafif bir kavis alıp uzayıp giden ve öteki ucunu Akköprü Caddesi’nde bulan sokağın adıdır... Öyle ki, Ankara’daki yer isimleri repertuarı için oldukça uzak bir tarih olan 1930’lu yılların kent planlarında sokağın adı “Rüzgârlı Sokak” olarak yazılıdır. Gelgelelim 1960’ların başında yapılan bir değişiklikle sokağın adı “Şinasi Sokak” oluveriyor. Neyse ki bu durum uzun sürmüyor, sokağımız yine önceki adına avdet ediyor... Rüzgârlı’nın Şinasi olması, Ankaramızın bu “özel” sokağının o dönemki işleviyle oldukça uyumludur. Nadiren de olsa zarf ile mazruf tutturulmuştur. Zira, o dönemlerde Ankara basınının kalbi olan bu sokağa Türk basın tarihinin büyük ismi Gazeteci Şinasi Efendi’nin adı verilmiştir. Keşke, o dönemlerde sokağın bir yerinde Şinasi Efendi’nin bir de heykeli dikilmiş olsaydı. Geçmişte olmadıysa bile, bugün neden olmasın?”

Rüzgârlı Sokak bir başka türüdür. Rüzgârlı Sokak’ta habere koşan gazeteciler yoktur artık... Yazıhanelerden daktilo, matbaalardan baskı sesleri kesilmiştir artık...

Bir zamanlar tıkr tıkr çalışan “Ankara Basını” denilen ve bir nevi “kent hafızası” olarak da işlev gören organa giden damarlar tıkanmıştır. Ankara gazeteleri ve bu gazetelere kucak açan Rüzgârlı Sokak, Şinasi Efendi’nin mirasçılarına ait değildir artık. Kaldı ki, Ankara’nın gazetesi de kalmamıştır bugün... Ve Rüzgârlı Sokak gazeteleri, yaşanmışlığıyla sadece bir-iki kuşağın “özel” insanların hafızalarına kayıtlıdır. Rüzgârlı Sokak hikâyeleri, biraz da kitaplarda, yazılarda, filmlerdedir. En kısa ifadeyle artık “tarihtir”.

Rüzgârlı Sokak yetiştirdiği çok sayıda basın mensubuyla adeta bir basın okulu olarak da işlev görmüştür.

Kayseri Lisesi’nin orta kısmında başlamıştım gazetelere yazı yazmaya... Kayseri’deki futbol maçlarının sonuçlarını her hafta İstanbul’daki *Günlük Spor* gazetesine mektupla gönderiyordum... Osman Kermen’in sahibi, İlhan Selçuk’un yazı işleri müdürü olduğu, adı üstünde, her gün altı sayfa çıkan bir gazeteydi *Günlük Spor*...

Halûk San ile Cem Atabeyoğlu spor tarihini yazarlar, geçmişte o gün sporda neler olduğunu hatırlatırlardı. Orhan Ayhan yıllardır eski sporcuları

tanıttı TRT’de... Ben de 1958-59 döneminde *Günlük Spor* gazetesinde bir yılı aşkın süre *Geçen Yıl Bugün* köşesini hazırladım. Lise öğrenimim süresince yazdığım bine yakın yazının üç yüz küsuru *Geçen Yıl Bugün* köşesidir.

Geçmiş gün, *Yeni Kayseri* gazetesinde de 1957 yılında Turgut Reis’i anlatan bir yazım vardı galiba. 1959 yılında Kayseri’de yayımlanan *Filiz* dergisinde Mehmet Başaran’ın *Karşılama* başlıklı şiir kitabını tanıtan yazımı çoktan unutmuştum. Ama Hüseyin Erçelebi’nin doktora tezinin dipnotunda bu yazıma gönderme yapılıncaya hatırladım. *Kayseri Basın Tarihi* adlı kitabında Yargıtay üyesi, eski Ürgüp Cumhuriyet Savcısı Ali Rıza Önder benden de söz ediyor.

1958 yılındaki *Türk Folklor Araştırmaları* dergisini tanıtmaya yazıma değinildiğini yine bir yüksek lisans tezinde gördüm geçenlerde. Adana’da çıkan *Şölen* dergisinin Şubat 1959 sayısında *Şiirimizde Umut Verici Gidiş* başlıklı bir yazım yayımlanmıştı. Bellek unutsa da arşiv unutmuyor.

Kâzım Yedekçioğlu Kayseri Lisesi’nin orta kısmı son sınıfta 1956-57’de Türkçe öğretmenimdi. *Yeni Erciyes* dergisini çıkarırdı.

Gaziantep’te *Meş’ale*, Konya’da *Çağrı*, Adana’da *Salkım* dergilerinde, Hüsamettin Bozok’un *Yeditepe* dergisinde Edip Cansever’in altında (30 Nisan 1960), *Varlık Yıllığı 1964*’de, *Mülkiye Dergisi 1964*’de, 27 Haziran 1960 tarihli bir takvimde şiirlerim yayımlandı.

30 Nisan 1960 tarihli *Yeditepe* dergisinde yayımlanan ve Asım Bezirci’nin *İkinci Yeni Olayı* adlı kitabında yer alan *Ekvator* başlıklı şiirim şöyleydi:

*Yerli yerinde durur bu sıkıntılı maymun-ekmek-ağacı
Yaz geçip gitmez üstelik her yer sınırsız gölge
Gerinip esnerim başım kaşınır kendiliğinden
Bir ses uzanır çeçe sineğine yağmur duvar dinlemez
Çabuk yaşa der ötelere gözlerimin daldığı koşuya
Ekmeğin tadına hep güneş vurur tarlalar gelir aklıma
Bir kara çiçeğe uğrarım geçici kokular dolaşır gözlerimde
İyimser pazarlar ezilir durup dururken
Sonra pazartesilere bir leke düşer kötümser
Günler karışır yeşil ağaçlara görünmez olur gökyüzü
Memeleri buruşur hindistan cevizinde olmamış kızların
Namusuyla ürer erkek girmemiş odalarda ebesiz kadınlar
Ya da ekvator derim ağustos böcekleri karışınca bu sessizliğe*

Varlık Yıllığı 1964' deki şiirim ise şöyleydi:

SANA BUNLARI DESEM BEN BİLMESEM

Deseler ve başlasak, başlasak ve dursak sonra

Bu kadar taşmasa iliklerimize dolan yorgunluk

Bir uzun günün ardından sızdığımız o bir kulübenin kâğıt camlı pencerelerindeki soğuk

Bir park sırasında gizlice uzattığımız o midelerimizdeki kazıntı

Dursak artık bu kadar şişme kafalarımız

Çocukluğumuzda koklamıştık, hani o bir zamanlar, hani o portakal kabukları

Şimdi o yok. Ellerimizde o çatlak soğuk. Sobalar hiç yok.

En güvendiğimiz soluğumuzdu bir zamanlar.

Demirci körükleri gibi soluğumuz.

Ama kokan şimdi açlığımız.

İliklerimiz şöyle bir dağılsa kemiklerimize, etimize ve kanımıza

Ve kanımız biraz ısınsa artık!

Dakikaları ellerimizle ilerletmesek.

Azıcık bilsek düşlerimizi.

Şöyle bir eski zaman kokusu gelse uzaklardan.

Biraz gerinsek yatağımızda.

Canımız çekince yorgun iliklerimizle koltukta sızsak.

İşte o yorgunluk! Sabahlarımıza yansıyan en diri erkeklik işte o!

SANA BUNLARI DESEM BEN BİLMESEM

VE BANA HER ŞEYİ DESELER, BEN BİLMESEM

Varlık Yıllığı 1964' de çıkan bu şiirimin üç dizesine Ceyhun Atuf Kansu Varlık dergisinde değinmiş, İşte o yorgunluk! Sabahlarımıza yansıyan en diri erkeklik işte o! / SANA BUNLARI DESEM BEN BİLMESEM / VE BANA HER ŞEYİ DESELER, BEN BİLMESEM dizelerini dikkat çekici bulmuştu.

Kemal Burkay'ın aynı yıllıkta çıkan İklim değişir, Akdeniz Olur, Gülümse / Bir Kedim Bile Yok Anlıyor musun şiiri ise daha sonra Sezen Aksu'nun sesinden herkesin dilinde popüler bir şarkı olmuştu.

ASIM BEZİRCİ'NİN "İKİNCİ YENİ OLAYI" KİTABI

1950'li yılların emektar tüfeklerinden Asım Bezirci *Dost* dergisinde Halis Acarı takma adıyla yazıyordu. Onun dil köşesi için üç yeni sözcük türetmiştim. "Pençe" karşılığı "güçkü", "kadeh" karşılığı "içek", "kürdan" karşılığı da "kurcan". 1980 sonrasında TKP dâvası görülürken, Asım

Bezirci sanırım *Tercüman* gazetesinde yayınlanan dâvanın iddianamesinde adımın geçtiğini görmüştü. Hiç tanımadığı müstakbel genç yoldaşının üç şiirini o titiz araştırmacı gözüyle en eski dergiler arasından bulup çıkarmış, daha sonra da *İkinci Yeni Olayı* başlıklı kitabına almıştı. Sanki uzaktan bir selâm yollamıştı genç yoldaşına. 1993 Sivas toplu öldürümünde hunharca yakılan Asım Bezirci yoldaşı keşke görüp de ellerine sarılabilmek fırsatını bulabilseydim o sıra.

Son Havadis gazetesinin bulunduğu Kültür Basımevi, Rüzgârlı Sokak'a girişte sağ taraftaydı, solunda da *Pazar Postası*'nın bürosu olan bina vardı. M. Sunullah Arısoy'un *Karapürçek* adlı romanını tanıttım 1958'de *Son Havadis*'te. Sunullah Arısoy, bir teşekkür mektubu yazmıştı bana. 1925 doğumluydu. Ara sıra, *Pazar Postası* dergisine gelir, kendisiyle söyleşirdik.

1919 Erzurum Kongresi'nin mimarlarından, 1920 Bakü Doğu Halkları Kurultayı'nda ve Türkiye Komünist Partisi'nin Kuruluş Kongresi'nde delege olan Cevat Dursunoğlu gelirdi *Son Havadis-Pazar Postası* matbaasına. Muzaffer Erdost, Erdoğan Tamer ve Süleyman Ege ile sohbet ederdi. Daha sonra *Bilim ve Sosyalizm* yayınlarını çıkaracak olan Süleyman Ege yoldaşı sevgiyle anıyorum.

Mustafa Şerif Onaran ile Turgut Uyar'ı 1958 yılı yazında *Pazar Postası* idarehanesinde Muzaffer Erdost ile sohbet ederken görürdüm. Bu sohbetlerine zaman zaman kulak misafiri olurdum.

ANKARA TELGRAF GAZETESİ SANAT-EDEBİYAT SAYFASI

1959 ile 1960 yıllarında, 17-18 yaşında bir lise öğrencisiyken yaklaşık 60 hafta bu sayfayı tek başıma hazırladım.

Akşama doğru piyasaya çıkan gazete normal zamanlarda 1000 dolayında basılırdı. Ayda bir ya da iki kez millî piyango çekildiği zaman sanırım 5-6 bin adet satardı.

Gazetenin sahipleri şair Fethi Giray, Gazanfer Kunt ve Tuğrul Aşuroğlu idi. Fethi Giray tiyatro sanatçısı Suat Taşer ile birlikte *Sulhe Selâm* kitabını yazmış, Demokrat Parti döneminde bir ara hapse girmişti. Şevket Süreyya Aydemir, *Ankara Telgraf* gazetesinin başyazarıydı. Şevket Süreyya, Nâzım Hikmet ile Vâlâ Nureddin'in 1920 TKP'sinden ve Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nden (KUTV) yoldaşıydı. 1959 yılında kaleme aldığı *Suyu Arayan Adam* kitabı o yıllarda düşünce hayatını sarsan ilk önemli kitaptı.

Genç kuşakların o dönemin, 1958-1961 yılları arasının havasını biraz koklayabilmeleri için bu satırları yazıyorum.

CHP'nin *Ulus* gazetesi, *Ankara Telgraf* matbaasında basılırdı. Rüzgârlı Sokak'ın bir adı da Ağâh Efendi Sokak'tır..

23 Şubat 1989 tarihli *Milliyet*'te TKP'li Reşat Fuat Baraner'in eşi Suat Derviş'in ilk *Kudret* gazetesi dönemi anlatılıyor... Ayrıca dizide Fethi Giray ve Tuğrul Aşuroğlu'nun resimleri var...

Ankara Telgraf'ta Sedat Usta sermürettip, Mustafa Usta operatör-dizgici, Kemal Gencer (Raşit ve Fethi Giray'ın yeğeni) mürettip, yani dizgiciydi. O zaman satırlar kurşun kalıplar halinde dizilir, sonra kalın mukavva matrislere çekilirdi. Dizgicilere kurşun dumanının olumsuz etkilerini giderebilmek için bol yoğurt verilirdi.

Genç dizgici yaşıttım Kemal Gencer, Mustafa Usta'nın dizdiği kurşun kalıpları yerleştirdi sayfaya gözümün önünde.

Saat 13:30'a kadar liseye gider, dersler paydos olunca Ankara Kurtuluş'tan Ulus'taki Rüzgârlı Sokak'a geçer, gece yarısına kadar gazetede çalışırdım.

NERİMAN HİKMET ÖZTEKİN

TKP'li olduğumu bilmediğim Neriman Hikmet (Öztekin) her gün ortak çalışma odamızda karşımdaki masada otururdu. Çetin Altan'ın da belirttiği gibi, onu ayağına bol gelen "ayakkabısının aşınmış ökçelerinden" de hatırlıyorum.

Ankara Telgraf'ın dış politika yazarı Hikmet Tuna Almanca bilirdi. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Berlin'de, sonrasında Stockholm'de yaşamış, *Ulus* gazetesinde çalışmış bir basın emekçisiydi. Hikmet Tuna her gün gazetede ortak odamıza uğrar, Neriman Hikmet'e sık sık şakayla karışık târizlerde bulunurdu.

Şimdinin ünlü avukatı, galiba yaşıttım olan Köksal Bayraktar ara sıra gazeteye gelir, yazısını bırakır, onunla kısa sohbetler ederdik.

Daha sonra vali ve Anayasa Mahkemesi üyesi olan SBF'li kaymakam Lütfü Tuncel *Ankara Telgraf*'a düzenli yazardı.

19 MAYIS STADININ BASIN TRİBÜNÜ

Televizyon sunucusu Balçışek İlter'in dedesi Şahap Sıtkı (İlter) ile Kenan Harun, Sait Faik'in yakın arkadaşı birer öykü yazarı idiler. *Acılı Kuşak*'ı kaleme alan Mehmet Kemal Kurşunluoğlu ile birlikte gazeteye uğrarlar, oradan Karpiç'e ve hafta sonları da 19 Mayıs Stadı'na giderlerdi.

Acılı Kuşak'ı kaleme alan *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Mehmet Kemal Kurşunluoğlu'nun TKP'li olduğunu o zaman Zeki Baştımar'dan başka kim bilirdi ki?

Fethi Giray'ın yakın arkadaşı şair Ahmet Muhip Dıranas, ünlü psikiyatrist Rasim Adasal, Nusret Safa Coşkun, Nusret Baban, Atıf Sakar da gelirlerdi gazeteye.

Futbol maçlarının spikeri Kemal Deniz her gün 'Adliye Koridorlarında' başlığı altında yoksulların mahkeme serüvenlerini yazardı.

Doğan Demirtaş ile daha sonra Cumhuriyet gazetesi yazarı Yılmaz Gümüşbaş, polis- adliye muhabirleriydi. Nurettin Tekindor gazetenin magazin bölümünü hazırlardı.

Erdoğan Tokmakçioğlu hikâyeleriyle Ankara Telgraf'a sık sık katkıda bulunurdu.

Ankara basın tarihi bu isimleri unutmasın diye bu satırları yazıyorum.

Mehmet Ali Aybar'la birlikte koşan eski atlet ve Boks Federasyonu Başkanı Raşit Giray, Şinasi Görk (ölümü Kasım 2007), Turhan Doğu (ölümü 1969), Muzaffer Özençel (1925-2014), Haşim Evcı (İzmir muhabiri) *Ankara Telgraf*'ın spor yazarlarıydı. Dodurgalı Hüseyin Çankayalı, hem yan hakem, hem de amatör küme maçları muhabiriydi. Halim Çorbacı (bir dönem Merkez Hakem Komitesi Başkanı), Cezmi Başar, Veli Necdet Arıç, Zülbahar Sağnak gibi tanınmış futbol hakemleri hepsi benim 15-20 yaş büyüklerimdi. Başka bir gazetede yazan hakem Sabahattin Ladikli maçtan iki gün önce bizim gazeteye gelmiş, "Lefter'in hareketlerine gıcık kapıyorum, böyle davranırsa onu sahadan atacağım" demiş ve İstanbul'daki bir maçta Lefter'i sahadan atmıştı da...

Cemal Saltık (1923 – 23 Ocak 2013) Ankara Bölge Müdürü idi ve Arman Talay (1938-1998) ve Agop Doğan Talay gibi *Ulus* gazetesi spor yazarıydı. Yusuf Ziya Gedikli, Selçuk Sümer, Öcal ve Hıncal Uluç kardeşler, Oktay Kurtböke (sonradan *Cumhuriyet* gazetesi genel yayın müdürü), Kurthan Fişek, Ahmet Taner Kışlalı, Başkurt Okaygün, Güneş Tecelli, İzzet Aygün, Mustafa Özkan (*Son Havadis*), Savaş Kıratlı, Atilla Bartınlioğlu, Güngör Yerdeş (ölümü Aralık 2009), Turgay Üçöz, Bekir Çiftçi, Yaşar Güngör, Yaşar Aysev, Teoman Karahun, Selçuk Altan, foto muhabirleri Abbas Goralı ile Hikmet Tanılkan, Attila Onuk Rüzgârlı Sokak'ta, 19 Mayıs Stadı basın tribününde sık sık rastladığım gazetecilerdi.

Ülkü Arman (*Ulus* gazetesi Yazı İşleri Müdürü, 1959'da tutuklandı. *Kim* dergisi'nin 80. sayısının kapağı, cezaevinde açlık grevine giden Ülkü Arman'ın resmini taşıyor.)

Beyhan Cenkçi (1935 - 18 Mart 1993), Muzaffer Erdost (18 Eylül 1932 – 25 Şubat 2020), Süleyman Ege (1931-18 Ocak 2022), Erdoğan Tamer (1934 - Eylül 2000) Şinasi Nahit Berker (1920-2 Ocak 2001), Metin Toker (1924-2002), Kurtul Altuğ (1935-2016), Altan Öymen, Turgay İçöz, Ercan San, Remzi İnanç yakından tanıdığım gazetecilerdi.

Bekir Giray'ın (Fethi ve Raşit Giray'ların küçük kardeşi) gazetesinin alt katında bir bakkal dükkânı vardı. Günaltay Şibay, *Yenigün*'ün bisiklet sporu yazarıydı, sonradan büyükelçi oldu.

Ankara Telgraf'ın sanat sayfasında en beğenilen edebiyatçılarla ilgili bir soruşturma-anket düzenledim. Sayfada Ünsal Yücel'in Aldous Huxley'den bir çevirisi de yayımlandı. Karabük'ten İbrahim Yıldız kendi şiirlerini, Sevim Yazar ve Betül Bozkurt'un öykülerini gönderirdi. Süleyman Ege'nin eşini, ayrıca Sevim Yazar'ı elli yıl sonra TÜYAP Kitap Fuarı'nda görüşme fırsatını buldum.

Müthiş sıcak bir yaz günü Yeşilkaya Savcısı İlhan Tarus (1907-8 Ocak 1967) o kilolu haliyle kan-ter içinde *Ankara Telgraf* gazetesinin merdivenlerini çıkarken bağıırıyordu: 'Fethi, Fethi... Kim bu Cavlı Çulfaz?' Fethi dediği gazetesinin sahibi şair Fethi Giray'dı. 1959-60 yıllarında her Cumartesi tam 60 hafta Sanat-Edebiyat Sayfası çıkaran Cavlı Çulfaz ise henüz 17-18 yaşlarında bir çocuktü.

ABİDİN EMRE VE İSMET ÖZEL

Kurtuluş Lisesi yılları, 1959-1961... Abidin Emre ile aynı sınıfta değildik. Abidin çağdaş Türk edebiyatı ile yakından ilgiliydi. Kurtuluş'tan Kızılay'a doğru yürüyüşlerimizde edebiyat sohbetleri ederdik. Sonra ben SBF'ye, Abidin galiba Dil-Tarih'e girdikten sonra fazla görüşemedik. Sanırım o kendini tümüyle edebiyata verdi, bense siyasete.

Gazi Lisesi'nde okuyan şair İsmet Özel ile ilgili yazılarda, İsmet'in lise sonda cebirden ikmale kalmış, Abidin ile birlikte matematik kursu aldıkları belirtiliyordu. Ben de lise sonda cebirden ikmale kalmıştım ve yazın bir ay Ankara'da 15-20 kadar cebir bütünleme engellisi ile birlikte matematik kursu müdavimleri arasındaydık.

İsmet Özel ile o kursta tanıştım. Eylül 1961'de Abidin de, ben de ikmale kaldığımız dersleri verip liseyi bitirdik. İsmet, eylül ayındaki bütünleme sınavını veremeyip bir yıl beklemek zorunda kalmıştı. İsmet ile ertesi yıl SBF'de buluştuk.

Hayat böyle tuhaf bir şey işte! Unutulmaya yüz tutan anılar, bir rastlantı eseri bilinçaltından bilinçüstüne çıkıyor, epeyce gecikerek ulaşılmış hüznünlü

bir ölüm haberiyle çok eski günler bir film şeridi gibi insanın belleğinde canlanmış oluyor.

O yılın cebir bütünleme kursu belleğimden silinmişti nerdeyse... Hatırlatan, İnternet’de İsmet üzerine yazılan satırlar oldu. Abidin’i de zihinimde bu vesileyle canlandırmıştım ki, yine İnternet’de adını tıklayınca içimi acıtan ölüm haberini görmüş oldum.

Ece Ayhan’ın “*bu kara mermerin altında bir teneffüs daha yaşasaydı, tabiatan tahtaya kalkacak bir çocuk gömülüdür, devlet dersinde öldürülmüştür*” şiiri geliyor aklıma.

Cebir dersinde öldürülmeden paçayı güçbela kurtardık ama hayat hepimizi bir yerlere dağıttı. İsmet’i de, Abidin’i de 55 yıldır görme fırsatım olmadı.

Büyük Nâzım’ın dediği gibi, artık ‘*günler ölüm haberleriyle geliyor / en güzel dünyaları yaktık ellerimizle ve gözümüzde kaybettik ağlamayı / bizi bir parça hazin ve dimdik bırakıp gözyaşlarımız gittiler.*

O günleri kısaca hatırlayalım:

Genellikle resmî ilân gazetesi olan *Ankara Telgraf*, 27 Mayıs 1960 darbesinden bir süre sonra Osman Bölükbaşı ve arkadaşlarının katılmasıyla *Kudret* adını aldı. Bu gazetede 1960 yılının ikinci, 1961 yılının ilk yarısında spor yazarlığı yaptım. Osman Bölükbaşı, Kadircan Kafı, Nurettin Ardıçoğlu, Mehmet Altınsoy gazeteye gelirlerdi. Daha sonra spor spikerliği yapacak olan Aydın Köker gazetenin yazı işlerini yönetirdi ayrıca.

1960 yılının ortalarında *Ankara Telgraf*’ın sahipleri Fethi Giray, Gazanfer Kunt ve Tuğrul Aşuroğlu, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı ve arkadaşlarıyla birlikte *Kudret* gazetesini çıkarmaya başladı. *Hürriyet* gazetesi günde 200 binlik tirajı ile Türkiye birincisi iken, Ankara’da basılan *Kudret*’in matrisleri İstanbul ve Adana üzerinden Anadolu’nun değişik kentlerine gidiyor, *Kudret* 110 bin tirajla ikinci sıraya oturuyordu. Oğuz Aral’ın kardeşi, İnci Aral’ın eşi Tekin Aral yanımdaki masada karikatür çizerdi gazetede...

Aydın Saraçoğlu 1959-60 arasında yanında oğlu Rüştü Saraçoğlu’nu getirirdi maçlara. Rüştü Saraçoğlu sonradan Turgut Özal’ın yakın çalışma arkadaşı oldu.

Mehmet Çaltı (spor yazarı), Bekir Çiftçi, Yaşar Aysev, Raşit Giray (eşinin kardeşi Ertan Adatepe Ankaragücü’nde gol kralı olmuştu – oğlu Ömer Giraygil Türkiye sıyrıla atlama şampiyonu oldu), Erdoğan Tokmakçioğlu, Doğan Demirtaş, Yılmaz Gümüşbaş, Güngör Yerdeş, Atilla Bartınlioğlu, Cevat Oktay tanınmış gazetecilerdi.)